

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, заслуженого юриста України Теремецького Владислава Івановича на дисертацію Костецького Сергія Сергійовича на тему «Адміністративно-правові засади реалізації принципу законності судової влади», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми дисертації. Функціонування судової влади безпосередньо впливає на здатність держави забезпечувати передбачуваність правового регулювання, стабільність публічно-правових відносин і реальне поновлення порушених прав. Судове рішення має цінність не саме по собі, а настільки, наскільки воно ґрунтується на праві, є переконливо вмотивованим, може бути виконане та спроможне відновити порушений баланс між особою і публічною владою. Саме тому принцип законності потребує осмислення як практичний критерій якості здійснення судової влади та результативності судового захисту.

Актуальність дослідження посилюється тим, що сучасне адміністративне судочинство дедалі частіше має справу зі складними публічно-правовими спорами, в яких суд повинен оцінювати правомірність владних рішень, межі адміністративного розсуду, достатність обґрунтування дій суб'єкта владних повноважень і відповідність обраного ним способу втручання правам та законним інтересам особи. За таких умов особливого значення набуває визначення чітких орієнтирів судового контролю, здатних запобігати формалізованому застосуванню права та забезпечувати належну оцінку публічно-владної діяльності.

Окремої уваги потребує проблема розриву між нормативно проголошеною законністю та її фактичним втіленням. Навіть належне нормативне регулювання не гарантує ефективного судового захисту, якщо судове рішення є недостатньо мотивованим, судова практика залишається непослідовною, процесуальні гарантії застосовуються формально, а остаточний судовий акт не виконується. У таких випадках законність втрачає реальний правозахисний зміст і перетворюється на декларативну вимогу.

Значущість обраної теми зумовлена також необхідністю посилення взаємозв'язку між діяльністю публічної адміністрації та судовим контролем. Якість адміністративного рішення, дотримання процедури його прийняття, повнота мотивування й належне врахування позиції особи безпосередньо впливають на характер подальшого судового спору. Тому забезпечення законності потребує узгодженого функціонування адміністративної процедури та адміністративного судочинства як взаємопов'язаних правових механізмів запобігання порушенням і відновлення порушених прав.

Додаткового наукового осмислення потребує й питання меж законності в умовах розширення дискреційних повноважень публічної адміністрації. Надання органам влади певної свободи вибору управлінського рішення є необхідним для ефективного виконання публічних функцій, однак така свобода не повинна перетворюватися на можливість довільного або недостатньо обґрунтованого втручання у права особи. Саме адміністративний суд має забезпечувати належний контроль за дотриманням меж компетенції, процедурних вимог і правових критеріїв здійснення адміністративного розсуду.

Актуальність дослідження визначається й потребою вироблення цілісного підходу до реалізації принципу законності на всіх етапах судового захисту: від звернення особи до суду й дослідження правомірності владного рішення до прийняття належно вмотивованого судового акта та його фактичного виконання. Саме така послідовність дає змогу оцінювати законність як реальний механізм обмеження публічної влади, забезпечення відповідальності держави перед особою та зміцнення довіри до правосуддя.

Таким чином, актуальність теми дисертаційного дослідження зумовлена необхідністю поглибленого наукового осмислення принципу законності як практично дієвої засади функціонування судової влади, уточнення критеріїв його реалізації в адміністративному судочинстві, удосконалення судового контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень та забезпечення реального, послідовного й результативного захисту прав особи у публічно-правових відносинах.

Метою дисертаційної роботи є формування на основі комплексного аналізу наукової доктрини, чинного законодавства України, практики його застосування, судової практики, європейських стандартів та зарубіжного досвіду цілісної теоретико-правової концепції адміністративно-правових засад реалізації принципу законності судової влади, а також у розробленні науково обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізмів забезпечення законності в адміністративному судочинстві та оновлення адміністративно-процесуального законодавства України.

Обрана мета дослідження є своєчасною та суспільно значущою, оскільки належна реалізація принципу законності судової влади безпосередньо впливає на ефективність судового захисту, обмеження свавілля публічної влади, забезпечення правової визначеності та відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів особи. За сучасних умов особливого значення набуває здатність судової влади забезпечувати не формальне застосування правових норм, а реальне утвердження законності під час вирішення публічно-правових спорів та здійснення контролю за діяльністю суб'єктів владних повноважень.

Відповідно до визначеної мети в дисертаційному дослідженні послідовно вирішується комплекс взаємопов'язаних наукових завдань. Зокрема, автором визначено методологічні засади законності як складового елемента принципу верховенства права, розкрито загальну характеристику принципів адміністративного судочинства та з'ясовано місце й значення принципу законності в їх системі. Це дало змогу сформулювати теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження механізмів його реалізації у сфері судової влади.

Важливе місце у дисертації посідає аналіз проблем реалізації принципу законності в адміністративному судочинстві. Автором досліджено чинники, що негативно впливають на ефективність судового захисту, зокрема формалізований підхід до оцінювання рішень суб'єктів владних повноважень, неоднаковість судової практики, недостатню мотивованість окремих судових рішень, труднощі контролю за адміністративним розсудом, порушення розумних строків розгляду справ та проблеми виконання судових актів.

Окрему увагу приділено визначенню основних запобіжників порушень принципу законності та обґрунтуванню напрямів удосконалення відповідного механізму. У дисертації досліджено значення неупередженості суду, публічності процесу, належного дослідження доказів, повноти мотивування судового рішення, права на правничу допомогу, попереднього судового захисту та фактичного виконання судових рішень.

У роботі також узагальнено досвід європейських держав щодо закріплення та реалізації принципу законності в адміністративно-процесуальному законодавстві. Дослідження відповідних правових моделей дало змогу визначити спільні тенденції розвитку законності як процедурної та правозахисної засади, а також окреслити можливості використання європейських підходів для подальшого вдосконалення національного законодавства.

Крім того, у дисертації обґрунтовано напрями оновлення адміністративно-процесуального законодавства України крізь призму принципу законності, зокрема щодо узгодження адміністративної процедури з адміністративним судочинством, удосконалення реагування на адміністративну бездіяльність, розвитку попереднього судового захисту, посилення вимог до мотивування рішень та забезпечення належних процесуальних гарантій в умовах цифровізації.

Такий комплексний підхід дає змогу охопити теоретичні, методологічні, правозастосовні та порівняльно-правові аспекти досліджуваної проблематики, підвищує наукову цінність роботи та підтверджує практичну значущість отриманих результатів для вдосконалення адміністративного судочинства, судового контролю й адміністративно-процесуального законодавства України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження. Наукові положення та висновки дисертації є обґрунтованими й достовірними, оскільки ґрунтуються на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціально-правових методів пізнання, що відповідають меті, завданням, об'єкту та предмету дослідження. Використання методів аналізу, синтезу та узагальнення забезпечило розкриття змісту принципу законності, визначення

його місця в системі принципів адміністративного судочинства, а також систематизацію основних проблем його реалізації. Діалектичний, логічний, системний і системно-структурний методи дали змогу встановити взаємозв'язок між принципом законності та верховенством права, з'ясувати причини й наслідки порушень законності в адміністративному судочинстві та комплексно дослідити механізми їх запобігання. Формально-юридичний метод використано для аналізу положень Конституції України, Кодексу адміністративного судочинства України, законодавства у сфері судоустрою, адміністративної процедури та виконання судових рішень. Порівняльно-правовий метод сприяв вивченню європейських моделей закріплення принципу законності та визначенню можливостей використання зарубіжного досвіду в Україні, а метод моделювання дав змогу сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення механізму забезпечення законності в адміністративному судочинстві та подальшого оновлення адміністративно-процесуального законодавства України.

Наукова новизна полягає в тому, що дисертація є комплексним дослідженням у галузі адміністративного права, в якому запропоновано авторське бачення теоретичних і практичних проблем реалізації принципу законності судової влади в Україні. Це дало змогу сформулювати нові наукові положення, висновки, практичні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення нормативного, організаційного, процесуального, контрольного та інституційного механізму забезпечення законності у сфері адміністративного судочинства, а також щодо оновлення адміністративно-процесуального законодавства України.

У дисертації запропоновано власний підхід до систематизації проблем реалізації принципу законності в адміністративному судочинстві залежно від характеру їх впливу на ефективність судового захисту. Це дало змогу показати, що порушення законності можуть бути зумовлені не окремими недоліками правозастосування, а сукупністю нормативних, організаційних, процесуальних та виконавчих чинників, взаємодія яких безпосередньо впливає на якість захисту прав особи у публічно-правових спорах.

Самостійним результатом дослідження є розроблення комплексної моделі запобігання порушенням законності, що охоплює нормативні, організаційні, аналітичні, методичні, інформаційно-цифрові та виконавчі засоби. Її значення полягає у відході від фрагментарного реагування на окремі порушення та переході до системного бачення механізму забезпечення законності на різних стадіях адміністративного судочинства.

У дисертації також запропоновано новий підхід до оновлення адміністративно-процесуального законодавства України, за якого принцип законності розглядається як орієнтир не тільки правозастосування, а й нормотворчої діяльності. З цієї позиції обґрунтовано необхідність узгодження адміністративної процедури з адміністративним судочинством, удосконалення правового реагування на бездіяльність суб'єктів владних повноважень, розвитку попереднього судового захисту та забезпечення належних процесуальних гарантій у цифровому середовищі.

Певного розвитку набуло також розуміння принципів адміністративного судочинства через їх функціонально-юридичне призначення. Запропонований поділ на аксіологічно-основоположні, інституційно-гарантійні, процесуально-функціональні та відновлювально-компенсаційні принципи дає можливість повніше розкрити їх роль у забезпеченні ефективного правосуддя та захисті прав особи.

Окреме наукове значення мають висновки щодо процедурно-правозахисної природи принципу законності в європейському адміністративно-процесуальному законодавстві. У роботі показано, що його реалізація пов'язана не лише з дотриманням установлених правових приписів, а й із забезпеченням участі особи у процедурі, належним мотивуванням владних і судових рішень, дотриманням розумних строків та ефективністю подальшого судового контролю.

Таким чином, дисертаційне дослідження вирізняється цілісним баченням принципу законності як багаторівневої засади функціонування судової влади та адміністративного судочинства. Отримані результати мають теоретичне значення для подальшого розвитку адміністративно-правової науки й можуть

бути використані під час удосконалення законодавства, судової практики та механізмів захисту прав особи у відносинах із публічною владою.

Практичне значення одержаних результатів Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання положень дисертації, сформульованих висновків, пропозицій і рекомендацій у науково-дослідній, освітній, законотворчій та правозастосовній діяльності.

У науково-дослідній діяльності результати дисертації можуть бути використані як теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження принципу законності у сфері судової влади, механізмів його реалізації в адміністративному судочинстві, меж судового контролю за дискреційними повноваженнями суб'єктів владних повноважень, а також проблем забезпечення ефективності судового захисту та виконання судових рішень. Окремі положення роботи можуть бути корисними для подальшого опрацювання питань взаємозв'язку адміністративної процедури та адміністративного судочинства, розвитку попереднього судового захисту і вдосконалення процесуальних гарантій особи.

В освітньому процесі результати дослідження можуть застосовуватися під час викладання навчальних дисциплін з адміністративного права, адміністративного процесу, адміністративного судочинства, судового права та проблем реалізації принципу верховенства права. Матеріали дисертації можуть бути використані для підготовки лекційних і практичних занять, навчально-методичних матеріалів, спецкурсів, а також під час виконання здобувачами освіти наукових і кваліфікаційних робіт.

У законотворчій діяльності сформульовані у дисертації положення та пропозиції можуть бути враховані під час подальшого вдосконалення адміністративно-процесуального законодавства України, зокрема щодо посилення гарантій реалізації принципу законності, удосконалення правового регулювання адміністративної бездіяльності, розвитку механізмів попереднього судового захисту, підвищення вимог до мотивування рішень, унормування повного адміністративного досьє та забезпечення належних процесуальних гарантій у цифровій формі провадження.

У правозастосовній діяльності висновки й рекомендації дисертації можуть бути використані адміністративними судами та іншими суб'єктами правозастосування для вдосконалення підходів до розгляду публічно-правових спорів, оцінювання правомірності рішень, дій і бездіяльності суб'єктів владних повноважень, визначення меж судового контролю за адміністративним розсудом, підвищення якості мотивування судових рішень та забезпечення їх фактичного виконання.

Таким чином, практична цінність одержаних результатів полягає в їх придатності до використання для подальшого розвитку адміністративно-правової науки, вдосконалення законодавства й судової практики, а також підвищення ефективності механізмів захисту прав, свобод і законних інтересів особи у публічно-правових відносинах.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих автором. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у п'яти наукових статтях у фахових виданнях України та у п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях. Це свідчить про систематичність та активну наукову роботу автора щодо обраної тематики.

Виклад матеріалу здійснено на високому науково-методичному рівні з використанням спеціальної юридичної термінології. Наукові положення аргументовані, базуються на ґрунтовному аналізі законодавства, наукових праць і практики.

Автор демонструє високий рівень знання предмета дослідження, систематично використовуючи значну кількість спеціальної літератури, нормативних актів і практичних джерел, що дозволяє всебічно розкрити обрану проблематику.

Дисертаційна робота написана грамотно, із високим рівнем мовностилістичної культури. Список використаних джерел та посилання на них оформлено відповідно до встановлених вимог, що забезпечує належну наукову достовірність роботи.

Дисертаційне дослідження, наукові публікації Костецького С.С. виконані з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Не ставлячи під сумнів належний рівень проведеного Костецьким С.С. дослідження, окремі положення роботи є дискусійними та потребують подальшого уточнення та конкретизації.

По-перше, у дисертації обґрунтовано цілісну модель удосконалення механізму запобігання порушенням законності в адміністративному судочинстві, яка охоплює нормативні, організаційні, аналітичні, методичні, інформаційно-цифрові та виконавчі засоби. Запропонований підхід має безперечну наукову цінність і демонструє прагнення автора комплексно охопити всі стадії судового захисту. Водночас певної дискусійності набуває використання категорії «механізм запобігання порушенням законності» стосовно тих засобів, які застосовуються вже після фактичного порушення права, зокрема на стадії виконання судового рішення. За своєю функціональною природою такі засоби мають переважно відновлювальний або компенсаційний, а не превентивний характер. У зв'язку з цим потребує додаткового пояснення співвідношення превентивних, припиняльних і відновлювальних складників запропонованого механізму та доцільність їх об'єднання саме в межах категорії «запобігання».

По-друге, важливе місце в дисертації відведено попередньому судовому захисту як одному із засобів забезпечення законності та недопущення незворотних негативних наслідків для особи. Така позиція заслуговує на підтримку, оскільки своєчасне судове втручання може мати вирішальне значення для ефективності подальшого захисту. Водночас потребує більш чіткого теоретичного й процесуального розмежування поняття «попередній судовий захист» із суміжними правовими конструкціями, насамперед забезпеченням позову та іншими тимчасовими процесуальними заходами. Додаткового обґрунтування потребують його самостійні ознаки, межі застосування та місце в системі процесуальних гарантій адміністративного судочинства.

По-третє, методологічною перевагою дисертації є застосування широкого комплексу наукових підходів, серед яких формально-юридичний, системний, аксіологічний, герменевтичний, функціональний та антропоцентричний. Така

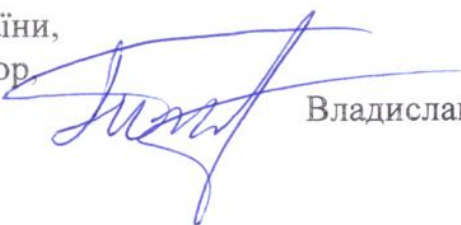
поліметодологічність дає змогу розглядати законність як складне й багатовимірне правове явище. Водночас у роботі не в усіх випадках достатньо виразно простежується, який саме конкретний науковий результат отримано завдяки застосуванню кожного із задекларованих підходів. Особливо це стосується аксіологічного, герменевтичного та антропоцентричного вимірів дослідження. З огляду на це під час захисту доцільно додатково пояснити практичне методологічне значення зазначених підходів для формування конкретних положень наукової новизни.

По-четверте, у дисертації використано низку взаємопов'язаних категорій, зокрема «запобіжники порушень принципу законності», «механізм забезпечення законності», «засоби забезпечення законності» та «механізм запобігання порушенням законності». Кожна із цих категорій має важливе значення для розкриття авторської концепції. Проте їх співвідношення та ієрархічні зв'язки могли б бути визначені більш чітко. Зокрема, потребує уточнення, чи є запобіжники окремими елементами механізму забезпечення законності, чи самостійною системою правових гарантій, а також за якими критеріями окремий правовий інструмент відноситься до запобіжника, засобу або складника відповідного механізму. Додаткова термінологічна конкретизація цих понять сприяла б більшій внутрішній узгодженості авторської концепції.

Висновок. Дисертація на тему «Адміністративно-правові засади реалізації принципу законності судової влади» є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для українського адміністративного права, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки

України від 12 січня 2017 року № 40, а її автор – Костецький Сергій Сергійович – заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:
завідувач сектору проблем реалізації
господарського законодавства
відділу проблем модернізації
господарського права та законодавства
Державної установи
«Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Макутова
Національної академії наук України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

 Владислав ТЕРЕМЕЦЬКИЙ

